

„A bibliográfia a kutatás segédeszköze”

Ferenczy Endréné Wendelin Lídia bibliográfiai működése az Országos Széchényi Könyvtárban

"Bibliography is a research tool"

Bibliographic work of Lídia Wendelin Endréné Ferenczy at the National Széchényi Library

Pogány György
bibliofil52@gmail.com
Magyar Könyvtárosok Egyesülete
Bibliográfiai Szekció
nyugalmazott könyvtáros

Beérkezett: 2025.06.04.
Elfogadva: 2025.07.15.
Publikálva: 2025.09.29.

A cikk bemutatja Ferenczy Endréné Wendelin Lídia (1933–2024) bibliográfiaelméleti és gyakorló bibliográfusi működését. Tevékenysége az Országos Széchényi Könyvtár keretében bontakozott ki. Pályakezdként a könyvtár Bibliográfiai Osztályára került, ahol részt vett az ajánló bibliográfiák szerkesztésében. Önálló munkája volt a *Mozart Magyarországon* és a *Kínai–magyar bibliográfia*. Egyik kezdeményezője volt *A magyar bibliográfiák bibliográfiája* című kiadványnak. Tevékeny közreműködője és előadója volt az 1990-ben megtartott 2. Országos Bibliográfiai Értekezletnek. Az 1980-as években személyi bibliográfiákat állított össze Juhász Ferencről és Aczél Györgyről. Legjelentősebb bibliográfiai munkája *A magyarországi hírlapok és folyóiratok bibliográfiája, 1921–1944*. Tanulmányaiban a bibliográfia elméleti, elsősorban a nemzeti könyvtár által közreadott nemzeti bibliográfia kérdéseit vizsgálta.

Ferenczy Endréné, bibliográfiaelmélet, nemzeti bibliográfia, ajánló bibliográfia, nemzeti könyvtár

The study presents the bibliographic theory and practical bibliographic work of Endréné Ferenczy (1933–2024) as a librarian of the National Széchényi Library. As a freshman, she was assigned to the Bibliography Department of the library and participated in the editing of reading lists on special topics. Her independent bibliographies were *Mozart in Hungary* and the *Chinese-Hungarian Bibliography*. She was one of the initiators of the publication *Bibliography of Hungarian Bibliographies*. She was an active contributor and speaker at the 2nd National Bibliographic Conference held in 1990. In the 1980s, she compiled personal bibliographies of Ferenc Juhász and György Aczél. Her most significant bibliographic work is *Bibliography of Hungarian Newspapers and Journals, 1921–1944*. In her publications, she also dealt with the methodology and theoretical aspects of bibliography, first of all these of the series of the Hungarian national bibliography edited by the Széchényi National Library.

Endréné Ferenczy, theory of bibliographical work, national bibliography, reading lists, national library

Cite as / Így hivatkozd: Pogány, Gy. (2025) „A bibliográfia a kutatás segédeszköze”: Ferenczy Endréné Wendelin Lídia bibliográfiai működése az Országos Széchényi Könyvtárban / "Bibliography is a research tool": Bibliographic work of Lídia Wendelin Endréné Ferenczy at the National Széchényi Library, Central European Library and Information Science Review (CELISR), 2(3), p. 337–346.

1. Bevezető

Ferenczy Endréné Wendelin Lidia roppant gazdag és jelentős munkásságában fontos helyet foglal el a bibliográfia. Gyakorló bibliográfusként nevéhez fűződik több jelentős könyvészet készítése, ugyanakkor bibliográfiáról vallott nézeteit alapvető tanulmányokban fejtette ki, illetve – mint a nemzeti könyvtár magas beosztású, vezető munkatársa – „hivatalból” is foglalkozott bibliográfiai kérdésekkel. A bibliográfiát nem tartotta önálló tudománynak, Kőhalmi Béla és Joris Vorstius nyomán azt az álláspontot képviselte, hogy „a bibliográfia nem igényel önálló elméletet, nem tartozik az »alkotó tudományok« közé, de az alkotó tudományok számára nélkülözhetetlen gyakorlati segédtudomány.”¹ Ugyanakkor meggyőződéssel vallotta, hogy ha a bibliográfiát „a kutatás segédeszközeként tekintjük, akkor funkciójának meghatározását, alkalmazandó módszereit és az ezzel kapcsolatos feladatok rangsorolását a legtágabb körűen értelmezett tudományos kutatás szükségletei és követelményei szabják meg.”² Elengedhetetlennek tartotta a konkrét bibliográfia készítésének alapos végiggondolását. Felvetése szerint a tisztázandó elvi kérdések a következők: a gyűjtőkör kapcsán mindenekelőtt eldöntendő a patriotikum fogalma, a különböző kategóriák konkrét tartalommal való megtöltése, a válogatás vagy teljesség problémája, illetve az, hogy milyen dokumentumtípusok kerüljenek be a bibliográfiába. Foglalkozni kell a bibliográfia tervezése során a módszertani kérdésekkel, vagyis hogy milyen szerkezetben közölje a bibliográfia az anyagot: betűrendben, szakrendben vagy időrendben. Nem kevés problémát okozhat a bibliográfiai leírás formájának kérdése. E csoportba tartozik az a dilemma, hogy közöljön-e lelőhelyeket a könyvészet. Végül figyelembe kell venni a bibliográfia készítésének szervezeti kérdéseit is.³ A felforraltak nyomán látható, hogy Lidia nagyon alapos elméleti szempontokat vetett fel a bibliográfiakészítéskor, és ezekhez az alapelvekhez az általa készített könyvészeteknél következetesen ragaszkodott.

Fotó forrása: Ferenczy Endréné Wendelin Lidia családja

Ferenczyné mint az Országos Széchényi Könyvtár meghatározó vezető munkatársa foglalkozott a nemzeti könyvtárak bibliográfiai tevékenységével is. Vonatkozó írása a *Könyvtárosok kézikönyvében* látott napvilágot.⁴ Általánosságban tárgyalta a nemzeti könyvtárak vonatkozó feladatait, ugyanakkor értelemszerűen főként az OSZK tevékenységét ismertette. Kiindulási tétele szerint bár „a nemzeti irodalom kurrens bibliográfiai regisztrálásának kötelezettsége a nemzeti

„... meggyőződéssel vallotta, hogy ha a bibliográfiát »a kutatás segédeszközeként tekintjük, akkor funkciójának meghatározását, alkalmazandó módszereit és az ezzel kapcsolatos feladatok rangsorolását a legtágabb körűen értelmezett tudományos kutatás szükségletei és követelményei szabják meg.«”

„Az Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel (UBCIM) ugyan minden ország számára előírja a területén megjelent publikációk regisztrálását, de ezt a kötelezettséget nem kizárólag a nemzeti könyvtárakra, hanem az adott ország nemzeti bibliográfiai központjára ruházza.”

könyvtár definícióinak többségében helyet kap, mégsem tekinthető olyan nemzetközileg egységesen elfogadott követelménynek”,⁵ mint a patriotikummal kapcsolatos feladatok. A nemzeti könyvtárak alapításukhoz képest meglehetősen késéssel vállalták fel ezt a tevékenységet, Magyarországon például csupán az 1930-as években, Fitz József főigazgatósága alatt épült be a bibliotéka feladatai közé a kurrens nemzeti bibliográfia megjelentetése. A nemzetközi gyakorlat nem egységes az adott ország nemzeti bibliográfiájának közreadása vonatkozásában, legalábbis ami a nemzeti könyvtárakra vonatkozó feladatot jelenti. Az Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel (UBCIM) ugyan minden ország számára előírja a területén megjelent publikációk regisztrálását, de ezt a kötelezettséget nem kizárólag a nemzeti könyvtárakra, hanem az adott ország nemzeti bibliográfiai központjára ruházza. Ez értelemszerűen lehet a nemzeti könyvtárban, de elképzelhető olyan megoldás is, hogy független a központ a nemzeti bibliotékától. Magyarországon időnként felmerült az az elgondolás, hogy a nemzeti bibliográfia szerkesztésére külön szervezeti egységet, központot kellene szervezni, ez 1990-ben a II. Országos Bibliográfia Értekezlet ajánlásai között is szerepelt.⁶

A mai nemzetközi irányelvek szerint a nemzeti bibliográfia kiterjedt rendszert jelent, amely magában foglalja egyrészt a különböző dokumentum- és kiadványtípusokat, másrészt pedig a területi és külföldi patriotikum kategóriák kurrens és retrospektív számbavételét. Ferenczyné egyértelmű állásfoglalása szerint csak akkor célszerű a bibliográfiai számbavételnek a nemzeti könyvtári alapfunkciók közé sorolása, ha a rendszer egyes elemeinek gyűjtőköre egybeesik a nemzeti könyvtár gyűjtőkörével. De – hívja fel a figyelmet – „A teljes szöveget eredeti formájában megőrző és a kontinuitásra épülő nemzeti gyűjtemény szervezésének szempontjai azonban soha nem rendelkeznek alá a dokumentumok létéről szurrogátumok alapján tájékoztató nemzeti bibliográfiának.”⁷ Vagyis a nemzeti könyvtári feladatok közül első a gyűjtemény fejlesztése, archiválása és szolgáltatása, és csak másodlagos lehet a nemzeti bibliográfia közreadása. Írásában érintette a katalógus és a bibliográfia viszonyát is, megállapítva, hogy a katalógus mindenkor nagyobb halmazt jelent, mint a bibliográfia, ugyanis előbbiben szerepelnek olyan dokumentumok is, amelyek nem szerves részei a nemzeti bibliográfiának, például kéziratok, csoportos feldolgozású kisnyomtatványok, fényképek stb.

A bibliográfiák fontosságát hangsúlyozta a gyűjteményszervezés területén is.⁸ A nemzeti bibliográfiáknak elsőrangú a szerepe a szakkönyvtárak állománygyarapításában, elsősorban a kurrens nemzeti bibliográfia lehet az elsődleges forrása a beszerzésnek, de megvan a szerepe a retrospektív bibliográfiáknak is: a gyűjtemény meglévő hiányainak pótlásában játszhat fontos szerepet.

2. A pályakezdés éve: az Országos Széchényi Könyvtár Bibliográfiai Osztályán

Wendelin Lídia 1951-ben kezdte egyetemi tanulmányait. Visszaemlékező írása szerint akkor a bibliográfiákat a tájékoztatás tárgy keretében Szentmihályi János ismertette, a könyvtártant pedig Kóhalmi Béla adta elő.⁹ Az akkori egyetemi tanulmányi rend szerint az ötödik évfolyam a gyakornoki év volt, amelynek abszolválása után tehetett államvizsgát a jelölt. Wendelin Lídia gyakornoki évét 1955-ben a nemzeti könyvtárban kezdte, és a következő évben szerezte meg könyvtár és kínai szakos oklevelét.

1955-ben került a nemzeti könyvtár, első és egyetlen főállású munkahelye közelébe, kezdő szolgálati helye a Bibliográfiai Osztály volt. Nem tudjuk, hogy mennyire volt beleszólása a végzős hallgatónak abba, hogy gyakornokként az intézmény mely szervezeti egységébe kerüljön, mindenesetre szemmel láthatóan Ferenczyné esetében az érdeklődésének, hajlamainak megfelelő helyre osztották be, és csakhamar fontos, megbecsült munkatársa lett az osztálynak.

A Bibliográfiai Osztály viszonylag újonnan létrejött egység volt a nemzeti könyvtárban. Végző soron a nevezetes minisztertanácsi, a 2.042-13/V.14./M.T. határozat *A könyvtárügy fejlesztéséről*¹⁰ hozta létre, amely elsősorban a szocialista magyar könyvtárügy megteremtésére tett kísérletet, a nemzeti könyvtár legfontosabb feladataként a közművelődési könyvtárak – akkori elnevezéssel: tömegkönyvtárak – támogatását jelölte meg. A határozat megszüntette az Országos Könyvtári Központot, és feladatainak tekintélyes részét az OSZK-ra ruházta: „Az Országos Széchényi Könyvtárat, mint az ország legnagyobb könyvtárát a tudományos és tömegkönyvtárak legfontosabb segítőjévé kell fejleszteni. Feladata, saját könyvtári tevékenységének továbbfejlesztése mellett, a módszertani és bibliográfiai segítségnyújtás a többi könyvtáraknak. Az Országos Könyvtári Központ feladatai közül az Országos Széchényi Könyvtár átveszi a bibliográfiai munkát és a nemzetközi könyvcseré feladatait.”¹¹ Az osztály kezdetben mindössze két fővel, később öt munkatárssal próbált feladatainak megfelelni. A két kurrens bibliográfia, az 1946 óta megjelenő *Magyar Nemzeti Bibliográfia* és melléklete, a *Magyar Folyóiratok Repertórium*a egyébként nem az osztályon készült, hanem az előbbi a könyvfeldolgozó osztályon, utóbbi pedig a Hírlaptárban. Vagyis alapvetően a korra jellemző ajánló bibliográfiák közreadása, szerkesztése volt elsődleges feladata.

Az ajánló bibliográfia – bár korábban is ismert volt – hazánkban a szocialista korszakban vált kiemelt fontosságú műfajjá. Az illetékesek hatékony eszköznek vélték az olvasói nevelés és tudatbefolyásolás során. Elsősorban a FSZEK és az Országos Műszaki Könyvtár jelentetett meg nagy számban ilyen kiadványokat, de az OSZK is számos, alapvető feladatától végző soron idegen bibliográfiát adott közre.¹²

Néhány évvel később Waldapfel Eszter kemény kritikát fogalmazott meg ezeknek az éveknek a bibliográfiai tevékenységéről. Felrótta az ajánló bibliográfiák feladatának, funkciójának tisztázatlanságát, bírálta a számbeli méretek túlhajszolását, amely a legtöbb esetben a minőség rovására ment, és meggátolta az egységes, helyes elvek kibontakozását. Felrótta az általános, elvi zavarokat is, hogy tisztázatlan volt az Országos Széchényi Könyvtár bibliográfiai tevékenységének profilja, mint írta, rosszul értelmezett jelszóvá vált ezen a területen is az a törekvés, hogy az Országos Széchényi Könyvtár munkájában minél közelebb kerüljön a tömegekhez, a dolgozó magyar néphez, és ahelyett, hogy ezt saját feladatán, nemzeti könyvtári funkciójának maradéktalan ellátásán keresztül akarta volna megvalósítani, részben kívülről kapott helytelen irányítás következtében is, olyan ajánló bibliográfiák elkészítésére vállalkozott, amelyekhez megfelelő szakemberei sem voltak, de amelyek nem is tartoztak feladatai közé. Összegző megállapítása szerint ezek a feladatok csökkentették az osztály kapacitását a retrospektív nemzeti bibliográfia hiányzó éveinek elkészítésére.

Az osztály által kiadott ajánló bibliográfiák egy része sorozat részeként jelent meg. Ilyen sorozat volt *A mi íróink. Ajánló könyvismertetések a szépirodalom tanulmányozásához*, mely 1952 és 1957 között jelent meg. Az alábbiak láttak napvilágot: *Móricz Zsigmond*. Összeáll. az Országos Széchényi Könyvtár Bibliográfiai Osztálya.

„Nem tudjuk, hogy mennyire volt beleszólása a végzős hallgatónak abba, hogy gyakornokként az intézmény mely szervezeti egységébe kerüljön, mindenesetre szemmel láthatóan Ferenczyné esetében az érdeklődésének, hajlamainak megfelelő helyre osztották be, és csakhamar fontos, megbecsült munkatársa lett az osztálynak. ”

1952, 24 p., *Mikszáth Kálmán*. Összeáll. az Országos Széchényi Könyvtár Bibliográfiai Osztálya. 1953, 13 p., *Csehov, A[n-ton] P[avlovics]*. Összeáll. az Országos Széchényi Könyvtár Bibliográfiai Osztálya. 1954, 16 p., *Sztálin-díjas széprók*. Összeáll. az Országos Széchényi Könyvtár Bibliográfiai Osztálya. 1954, 58 p., *Nagy magyar elbeszélők*. Összeáll. az Országos Széchényi Könyvtár Bibliográfiai Osztálya. (Szerk. D. Szemző Piroska.) 1955, 143 p., 11 t., *Kalauz a magyar ifjúsági irodalomban*. Összeáll., az Országos Széchényi Könyvtár Bibliográfiai Osztálya. 1957, 192 p., 5 t.

A másik sorozat volt a *Röplapbibliográfiák*, mely 1954 és 1956 között látott napvilágot. Darabjai az alábbiak voltak: Móra Ferenc. (1879–1934). [1954], 2 p., *170 esztendeje született Körösi Csoma Sándor*. [1954], 2 p. 1955., *Száz esztendeje született Reviczky Gyula*. 1955, 2 p. *Ötven esztendeje született József Attila*. 1955, 3 p., *Százötven évvel ezelőtt született Toldy Ferenc*. 1955, 2 p. *Tóth Árpád*. 1956, 2 p., *Berzsenyi Dániel*. 1956, 2 p.

Az osztály által gondozott harmadik sorozat volt *A népi demokráciák irodalmának magyar bibliográfiái*, amelyben két kötet látott napvilágot: *Kozocsa Sándor—Papp Sámuel: A bolgár irodalom magyar bibliográfiája. 1945–1954*. 1955, 71 p., *Rudas Klára—Dardeli, Thoma: Albán-magyar bibliográfia*. 1956, 58 p. Egyedi összeállítások voltak az alábbi kiadványok: *A Békevilág tanács budapesti ülésén résztvevő külföldi küldöttek budapesti közkönyvtárakban található műveinek jegyzéke*. Összeáll. a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, az Országgyűlési Könyvtár, az Országos Műszaki Könyvtár közreműködésével az Országos Széchényi Könyvtár Bibliográfiai Osztálya. Bp. 1953. 37 p., *Ifjúságnak az ifjúságról. Röplapbibliográfia*. Összeáll., az Országos Széchényi Könyvtár DISZ szervezete. Bp. 1953, 10 p., *Legdrágább kincsünk a gyermek*. Ajánló bibliográfia népkönyvtárak részére. Összeáll., az Országos Széchényi Könyvtár Bibliográfiai Osztálya. Bp. 1953, 19 p., *Magyar tudomány idegen nyelven (1945–1953)*. Bibliográfia. Összeáll. az Országos Széchényi Könyvtár Bibliográfiai Osztálya. Bp. 1953, 14 p., *Magyarországot ismertető művek idegen nyelven*. Összeáll. az Országos Széchényi Könyvtár Bibliográfiai Osztálya. Bp. 1953, 6 p., *Rákóczi Ferenc szabadságharca*. Ajánló könyvjegyzék népkönyvtárak számára.

Az ajánló bibliográfiák egy része irodalmi, történelmi volt, vagyis nem teljesen idegen az OSZK feladataitól, de akadtak olyan összeállítások is, amelyek készítését az osztály munkatársai nyilván egyfajta intellektuális megerőszakolásként élhették meg.

1955 körül kezdődtek az osztály életében a pozitív változások, megszűnt az ajánló bibliográfiák kiemelt fontosságú szerkesztése, és elkezdődött a tudományos bibliográfiák közreadása. 1958-ban átszervezték a Bibliográfiai Osztályt, alapvető feladata a nemzeti bibliográfiák (kurrens és retrospektív) szerkesztése lett. A szervezeti változások érintették Ferenczynét is, 1958-ban átkerült az Olvasószolgálati és Tájékoztatói Osztályra.

Nem tudjuk, hogy Ferenczyné a Bibliográfiai Osztály által gondozott melyik ajánló bibliográfia készítésében vett részt, de az osztály vezetője, Bélyey Pál által indított *Új bibliográfiai füzetek* sorozatban hamar önálló munkával jelentkezett, illetve Bélyeyvel közösen jelentette meg az OSZK kiadványainak bibliográfiáját: *Az Országos Széchényi Könyvtár kiadványairól* címmel,¹³ amely az OSZK kiadásában megjelent összes kiadványt regisztrálta.

Az *Új bibliográfiai füzetek* kapcsolattörténeti bibliográfiákat tett közzé azzal a céllal, hogy egy-egy, többnyire külföldi jeles személyiség vagy kultúra magyarországi kapcsolatait, hatását feltérképezze. A sorozatnak 1955 és 1962 között öt kötete jelent meg, közülük két összeállítást Ferenczyné gondozott.

„Az ajánló bibliográfiák egy része irodalmi, történelmi volt, vagyis nem teljesen idegen az OSZK feladataitól, de akadtak olyan összeállítások is, amelyek készítését az osztály munkatársai nyilván egyfajta intellektuális megerőszakolásként élhették meg.”

Az egyik a *Mozart Magyarországon* volt, a bevezető tanulmányt Major Ervin zenetörténész írta, németre Brodsky Ferenc fordította. A 203 lapos kötet 1958-ban jelent meg. Major Ervin alapos tanulmánya – sajnálatosan csak németül láttott napvilágot – után, a 85. laptól kezdődik a bibliográfia. Gyűjtőköre szerint a Magyarországon vagy magyar szerzők tollából külföldön bármely nyelven megjelent, Mozartra vonatkozó írásokat, valamint a külföldi Mozart-kultusz hazai visszhangjának dokumentumait tartalmazza. Ferenczyné a legkorábbi anyag esetében teljességre törekedett, vagyis értékelő válogatás nélkül közölte a Mozartra vonatkozó híreket, a későbbi korokból viszont mellőzte az általános zene-történeti említéseket, a kereskedelmi hirdetéseket és a semmilyen érdemi információt nem tartalmazó hangverseny-ismertetéseket. A bibliográfia tartalmazza a Mozart-operák magyarországi bemutatóinak adatait, viszont a hangversenyek esetében erről le kellett mondania, az anyag áttekinthetetlen nagysága és a források (színlapok) – sokszor – esetlegessége miatt.

Ferenczyné Wendelin Lídia a sorozatban megjelent másik bibliográfiája a *Kínai–magyar bibliográfia* volt. Az 1959-ben kiadott, terjedelmes, 334 oldalas kiadvány összeállítására a könyvtárban Lídián kívül más minden bizonnyal nem lett volna képes, hiszen neki volt a könyvtár mellett a másik szakja a kínai. A bibliográfia feltárja a XVIII. századi kezdetektől 1959-ig a kínai szépirodalom magyarra fordított alkotásait, valamint a Kínára vonatkozó, magyar nyelven vagy Magyarországon megjelent tanulmányokat és cikkeket. Az anyaggyűjtés során itt is a teljességre törekedett, egyedül az általános lexikonok Kína-szócikkeit mellőzte. Földrajzi értelemben leszűkítette a Kína-fogalmat, a Tibetre, Kelet-Turkesztánra, Belső-Mongóliára, Mandzsúriára és Tajvanra vonatkozó anyagot mellőzte, ezeket egy későbbi kötetben szándékozott közreadni. A tartalom három fő fejezetre oszlik, az elsőbe kerültek a Kínát általánosságban tárgyaló művek, valamint a szinológiával mint tudománnyal foglalkozó írások, a másodikba az egyes tudománysszakok, illetve szakterületek (föld- és néprajz, történelem, politika, államigazgatás, gazdaságtörténet, kultúra, tudomány, művészet), végül a legterjedelmesebb harmadik a szépirodalmat foglalta magába.

Ferenczyné volt az egyik kezdeményezője a magyar másodfokú bibliográfia-rendszer megteremtésének. Közreműködött *A magyar bibliográfiák bibliográfiája* című sorozat első két kötetének szerkesztésében. A kurrens másodfokú bibliográfia a tájékoztatás fontos műfaja, végső soron még ma is haszonnal lehetne forgatni ezeket a „bibliográfiai műszereket” (Kőhalmi Béla kifejezését kölcsönvéve). *A magyar bibliográfiák bibliográfiája* 1956–1957-es tárgyévra vonatkozó kötet 1960-ban jelent meg, Bélly Pál és Ferenczyné Wendelin Lídia összeállításában. A 913 számozott tételt tartalmazó leírások az ETO-szakszámok rendjében sorakoznak. Következő kötete három év, az 1958–1960-as évkör anyagát tárta fel, szerkesztői Ferenczyné Wendelin Lídia, Fügedi Péterné és Somogyi Andrásné volt, ez immár 2191 számozott tételt tartalmazott. A vállalkozás az 1974–1976-os tárgyévi kötetel befejeződött.

3. Részvétel a 2. Országos Bibliográfiai Értekezlet munkájában

Ferenczyné az OSZK hierarchiájában egyre fontosabb vezetői beosztásokat töltött be, 1988-tól gyűjteményfejlesztési igazgató. Nyilván hivatali beosztásának (is) volt köszönhető felkérése a 2. Országos Bibliográfiai Értekezlet munkájában való részvételre. A tanácskozás előzménye az 1961. szeptember 18–20. között Gödöllőn megrendezett Országos Bibliográfiai Munkaértekezlet volt, amelynek célki-

„Ferenczyné Wendelin Lídia a sorozatban megjelent másik bibliográfiája a *Kínai–magyar bibliográfia* volt. Az 1959-ben kiadott, terjedelmes, 334 oldalas kiadvány összeállítására a könyvtárban Lídián kívül más minden bizonnyal nem lett volna képes, hiszen neki volt a könyvtár mellett a másik szakja a kínai.”

tűzése a hazai bibliográfia helyzetének számba vétele és feltérképezése, valamint az egyes bibliográfia típusok problémái, illetve a teendők meghatározása volt.¹⁴

Közel három évtized múlva, 1987-ben Lisztes László (1929–2001), az MKE Bibliográfiai Szekciójának akkori elnöke vetette fel egy újabb bibliográfiai munkaértekezlet megrendezését. A következő évben a Művelődési Minisztérium Könyvtári Osztálya felkérése alapján megalakult az előkészítő bizottság, melynek az Országos Széchényi Könyvtár képviselőjében Ferenczy Endréné is a tagja lett. A munkaértekezlet alapvető célja volt, hogy áttekintse a bibliográfia 1961 óta bekövetkezett helyzetét és kijelölje a további teendőket. Lisztes aprólékosan felsorolta a megtárgyalandó kérdéseket, amelyeket meg kell vitatnia a tanácskozásnak, amelyre 1990. augusztus 21–23. között Debrecenben került sor.¹⁵

Ferenczyné nemcsak a tanácskozás előkészítésében vett részt, hanem az értekezlet egyik előadását is vállalta *Az általános nemzeti retrospektív bibliográfia: eredmények, feladatok, módszerek* címmel.¹⁶ Alapvető tézise, hogy a bibliográfiai rendszer alapja, legfontosabb, semmilyen más típusú könyvészzel nem helyettesíthető műfaja az általános nemzeti retrospektív bibliográfia. Összegző megállapítása szerint a gödöllői értekezlet óta jelentős eredmények születtek, azonban felhívta a figyelmet az utóbbi évek negatív fejleményeire is: „az utóbbi néhány év a munka szervezettsége és üteme szempontjából — véleményünk szerint — ismét lassulást, visszaesést mutat. Mintha a könyvtári információs szolgáltatási feladatok megnövekedett tengerében ez az alapvető kötelezettség: a nemzeti kultúra és tudomány írott emlékeinek történeti számbavétele némileg háttérbe szorult volna, kissé gazdátlanra és kevésbé megbecsülté válva. A II. Országos bibliográfiai értekezlet egyik legfontosabb feladata lehet a retrospektív könyvészet jelenlegi helyzetének elemzése, a következő évtizedek feladatainak meghatározása, és súlyának, rangsorának — fontosságához méltó — visszaállítása.”¹⁷

Az értekezlet részletes, 11 pontból álló ajánlásokat fogalmazott meg,¹⁸ amelyek a közeli és távoli jövőre vonatkozó cselekvési programként is felfoghatók. Néhány évvel később Ferenczyné egy vele készült interjúban áttekintette a megvalósulásukat.¹⁹ Megállapította, hogy a konkrét ajánlások közül kevés valósult meg, több program ma már nem időszerű, illetve néhány javaslat túlzó volt, például az, amely bibliográfiai központ létesítését vetette fel az OSZK-ban, vitatta a forrástájékoztató nemzeti könyvtárba telepítésének elgondolását, illetve megkérdőjelezte a másodfokú magyar bibliográfia, a magyar bibliográfiák bibliográfiája hiányzó éveit közreadásának szükségességét. Az ajánlások egy része azonban fontos, megvalósításra váró felvetés, mint a minden dokumentum típusra vonatkozó kötelespéldány-szolgáltatás kialakítása, a szépirodalom kurrens feltárásának megoldatlansága és sürgető feladata az 1945 utáni Magyar Könyvészből politikai okokból hiányzó kiadványok jegyzékének elkészítése.

4. Személyi bibliográfiák az 1980-as években

Ferenczyné Wendelin Lídia nevéhez két személyi bibliográfia összeállítása kapcsolódik az 1980-as években. Juhász Ferenc költő hatvanadik születésnapja alkalmából Falta Rosemarie és Hajdú Livia közreműködésével 1988-ban jelentette meg a *Juhász Ferenc bibliográfia* című összeállítást. A 189 oldalas bibliográfia megbízható kalauz a költő életművének tanulmányozásához.

A másik ekkoriban készült személyi bibliográfia meglehetősen rejtélyes munka. Aczél György hetvenedik születésnapja 1987-ben volt, az alkalomból az általa igazgatott intézmény, az MSZMP Társadalomtudományi Intézete által kiadott fo-

„Alapvető tézise, hogy a bibliográfiai rendszer alapja, legfontosabb, semmilyen más típusú könyvészzel nem helyettesíthető műfaja az általános nemzeti retrospektív bibliográfia.”

lyóirat különszámmal tisztelgett.²⁰ A füzetben látott napvilágot Gellén Antalné és Markella Károlyné összeállításában az *Aczél György publikációinak bibliográfiája*. A jegyzék bevezető részében olvasható az alábbi mondat: „Az anyaggyűjtést a Magyarországon hozzáférhető források alapján végeztük. Menet közben értesültünk arról, hogy az Országos Széchényi Könyvtár hasonló jellegű bibliográfiát adott ki, Ferenczy Endréné összeállításában.”²¹

A bibliográfiát nem találtam sehol. Létezéséről adalék Révész Sándor Aczélről írott biográfiája,²² a kötet 384. oldalán az alábbiak olvashatók a 70. születésnap-hoz kapcsolódó eseményekről: „A harmadik könyv egy Aczél-bibliográfia, amelyet az Országos Széchényi Könyvtár adott ki az ajánlás szerint »Aczél György elvtárs 70. születésnapja alkalmából tisztelettel« valamilyen sajátos konstrukcióban, alighanem – bár ez nincs a kiadványban feltüntetve – »kézirat gyanánt«. Anyaggyűjtésünk idején ez a bibliográfia nem szerepelt a kiadó könyvtár katalógusában, mi több, a könyvtár munkatársai nem is tudtak róla, hogy létezik ilyen kiadvány és nem is találtak belőle egyetlen példányt sem. Ha szerző nem rendelkezne a bibliográfia fotokópiájával, maga se hinné el, hogy létezik.”

5. A retrospektív sajtóbibliográfia

A sajtóbibliográfia kezdetei az 1950-es évekre nyúlnak vissza, amikor Dezsényi Béla kidolgozta az *Ephemerides Hungaricae: a magyar nemzeti sajtóbibliográfia 1705–1919-ig, a történelmi Magyarországon bármely nyelven megjelent hírlapok és folyóiratok kézikönyve* című tervezetet. A program többször változott, a munkálatok időnként különböző okok miatt megszakadtak. Az 1970-es évek végén az OSZK-ban ismét elkezdődtek a retrospektív nemzeti sajtóbibliográfia előmunkálatai. Az elgondolás szerint a gyűjtőkör időbeli határa 1975-ig terjedt volna. E program részeként indult el az 1921–1944-es korszak anyaggyűjtése, az 1980-as évek második felében azonban megszakadt a munka. A nemzeti könyvtár 2005-ben kidolgozott cselekvési tervében újra megjelent a retrospektív sajtóbibliográfiai kötelezettség, nevezetesen az időszaki kiadványok elektronikus adatbázisba szervezésének kérdése. Ez tette szükségessé a korábban elkezdett program folytatását, az 1921–1944 közötti korszak sajtóbibliográfiájának elkészítését és közreadását, végül 2010-ben végre napvilágot látott a magisztrális mű Ferenczyné Wendelin Lidia összeállításában.

Ferenczyné bibliográfusi életművében vitathatatlanul a csúcsmű a két világháború közötti korszak retrospektív sajtóbibliográfiája, *A magyarországi hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1921–1944* című kötet, amely az OSZK kiadásában 2010-ben három vaskos kötetben jelent meg, 2504 oldal terjedelemben, 7666 számozott tételt tartalmazva. Némi túlzással kijelenthető, hogy Ferenczynét aktív pályafutása egész időszakában foglalkoztatta a retrospektív nemzeti sajtóbibliográfia problematikája.²³ Ebben a klasszikus bibliográfiában a szerző áttekintette a könyvekhez képest sokkal bonyolultabb, összetettebb feldolgozási, regisztrálási feladatot jelentő időszaki kiadványok bibliográfiai regisztrálásának kérdését. Azt értem a jelzős szerkezet (klasszikus bibliográfia) alatt, hogy nem vállalkozott a bibliográfia elvi funkcióitól idegen célok kielégítésére, a tájékoztatási eszközök ezen csoportjába tartozó „műszerek” alapvetően hármass – nevezetesen a számbavételi, az azonosítási és a sajtóbibliográfiától – elvárható mélységű és szintű informatív funkciót magas színvonalon kielégíti. Vagyis célja, hogy a mindenkori Magyarország területén 1921 és 1944 között megjelent periodikumok adatait összegyűjtve lehetővé tegye a lapok megbízható azonosítását a megjelenési

„Ferenczyné bibliográfusi életművében vitathatatlanul a csúcsmű a két világháború közötti korszak retrospektív sajtóbibliográfiája, *A magyarországi hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1921–1944* című kötet, amely az OSZK kiadásában 2010-ben három vaskos kötetben jelent meg ...”

adatok részletes feltüntetésével és a lap történetére, közleményeire vonatkozó alapinformációk megadásával. Kiadványtipológiai szempontból a bibliográfia a mai felfogással szemben az évkönyveket, naptárakat mellőzte (ezek adatai ugyanis a korszak könyvtermését regisztráló bibliográfiában megtalálhatók), viszont a roppant nagy történeti és kulturális forrásértéket jelentő folyamatosan megjelenő műsorfüzeteket, áruismertetőket, sokszorosított iskolai újságokat vagy éppen illegális politikai lapokat regisztrálta. A teljességre törekvés jegyében a szó szoros értelmében vett kéziratok periodikum adata is megtalálható a bibliográfiában: a 201. tételszámú *Aquinas* 1924 és 1929 között Szegeden készült kézírással, majd írógéppel. A teológiai hallgatók által készített kiadvány csak az OSZK Kézirattárában tanulmányozható, adatai mégis – nagyon helyesen – bekerültek a bibliográfiába. A számozott, belső terjesztésű, bizalmas kiadvány az 1945 utáni években is megjelent Magyarországon; a Külügyminisztérium például ilyen formában sokszorosítva tette közzé az *Angol–amerikai Könyv és Folyóirat-szemle* című periodikumot 1943-ban és 1944-ben.

A lehető legnagyobb bibliográfiai teljesség elérése volt tehát az elsődleges cél, nem vállalta fel viszont az összeállítás a bibliográfia elvi funkciójától lényegében idegen lelőhelyjegyzék feladatát és nem kívánja betölteni a korszak sajtó-történeti (egyébként hiányzó) monográfiájának szerepét sem.

Ferenczy Endréné bibliográfiai működésével is beírta személyét a magyar könyvtárügy jeles alakjai közé, méltó örököse a nagy bibliográfus triász – Szabó Károly, Szinnyei József és Petrik Géza – munkásságának.

Jegyzetek

¹ Ferenczy, E. (1990) *Az általános nemzeti retrospektív bibliográfia: eredmények, feladatok, módszerek*, Könyvtári Figyelő, 5–6., p. 453–464. Az idézet: p. 453. Elérhető: https://epa.oszk.hu/00100/00143/00001/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1990_5-6_453-464.pdf (Utolsó elérés: 2024.06.04.)

² Ferenczy, E. (1990) *Az általános nemzeti retrospektív bibliográfia: eredmények, feladatok, módszerek*, Könyvtári Figyelő, 5–6., p. 453–464. Az idézet: p. 454. Elérhető: https://epa.oszk.hu/00100/00143/00001/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1990_5-6_453-464.pdf (Utolsó elérés: 2024.06.04.)

³ Ferenczy, E. (1990) *Az általános nemzeti retrospektív bibliográfia: eredmények, feladatok, módszerek*, Könyvtári Figyelő, 5–6., p. 453–464. Az idézet: p. 454–464. Elérhető: https://epa.oszk.hu/00100/00143/00001/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1990_5-6_453-464.pdf (Utolsó elérés: 2024.06.04.)

⁴ Ferenczy, E. (2003) *A nemzeti könyvtár*. In: Horváth, T., Papp, I. (szerk.) (2001) *Könyvtárosok Kézikönyve*, p. 55–57., Osiris, Budapest. ISBN 9633893976

⁵ Ferenczy, E. (2003) *A nemzeti könyvtár*. In: Horváth, T., Papp, I. (szerk.) (2001) *Könyvtárosok Kézikönyve*, p. 55., Osiris, Budapest. ISBN 9633893976

⁶ A II. Országos Bibliográfiai Értekezlet ajánlásai. Debrecen, 1990. augusztus 21–23 (1990) Könyvtári Figyelő, p. 406–408. Elérhető: https://epa.oszk.hu/00100/00143/00001/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1990_5-6_406-408.pdf (Utolsó elérés: 2024.06.04.)

⁷ Ferenczy, E. (2003) *A nemzeti könyvtár*. In: Horváth, T., Papp, I. (szerk.) (2001) *Könyvtárosok Kézikönyve*, p. 55., Osiris, Budapest. ISBN 9633893976

⁸ Ferenczy, E. (1998) *Gyűjteményszervezés*, Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, p. 76–77. ISBN 963 200 392 6

- ⁹ Ferenczyné Wendelin, E. (2021) *Ballagott már sok vén diák...* In: Kiszl, P., Boda, G., Köntös, N. (szerk.) (2021) *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság: könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2020*. ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, Budapest, p. 124.
- ¹⁰ Takács, J. (szerk.) (1958) *A könyvtári szolgálat jogi szabályozása*, Országos Könyvtárügyi Tanács, Budapest, p. 31.
- ¹¹ Takács, J. (szerk.) (1958) *A könyvtári szolgálat jogi szabályozása*, Országos Könyvtárügyi Tanács, Budapest, p. 31.
- ¹² Pogány, Gy. (2018) *Az ajánló bibliográfiák mint az olvasóvá nevelés és az olvasói propaganda eszközei az 50-es években*, Könyvtári Figyelő, 28(64), p. 257–265. Elérhető: https://epa.oszk.hu/00100/00143/00351/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2018_2_257-265.pdf (Utolsó elérés: 2024.06.04.)
- ¹³ Bélley, P., Wendelin, L. (1958) *Az Országos Széchenyi Könyvtár kiadványairól*. In: V. Waldapfel, E. (1958) *Országos Széchenyi Könyvtár Évkönyve 1957*, p. 635–383., Budapest, OSZK. Elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/view/OSZKEvkonyve_1957/?pg=0&layout=s (Utolsó elérés: 2024.06.04.)
- ¹⁴ *Az Országos Bibliográfia Munkaértekezlet* (1961) Könyvtáros, 11/11, p. 644–650. Elérhető: https://epa.oszk.hu/03900/03971/00056/pdf/EPA03971_konyvtaros_1961_11_644-650.pdf (Utolsó elérés: 2025.06.04.)
- ¹⁵ Lisztes, L. (1989) *Beszámoló a 2. Országos Bibliográfiai Értekezlet előkészítéséről*, Magyar Könyvszemle, 105(4), p. 410–411. Elérhető: https://epa.oszk.hu/00000/00021/00342/pdf/MKSZ_EPA00021_1989_105_04_410-418.pdf (Utolsó elérés: 2025.06.04.)
- ¹⁶ Ferenczy, E. (1990) *Az általános nemzeti retrospektív bibliográfia : eredmények, feladatok, módszerek*, Könyvtári Figyelő, 36(5–6.) p. 453–464. Az idézet: p. 453. Elérhető: https://epa.oszk.hu/00100/00143/00001/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1990_5-6_453-464.pdf (Utolsó elérés: 2025. június 04.)
- ¹⁷ Ferenczy, E. (1990) *Az általános nemzeti retrospektív bibliográfia : eredmények, feladatok, módszerek*, Könyvtári Figyelő, 36(5–6) p. 453–464. Az idézet: p. 464. Elérhető: https://epa.oszk.hu/00100/00143/00001/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1990_5-6_453-464.pdf (Utolsó elérés: 2025.06.04.)
- ¹⁸ *A II. Országos Bibliográfiai Értekezlet ajánlásai*. Debrecen, 1990. augusztus 21—23 (1990) Könyvtári Figyelő, p. 406–408. Elérhető: https://epa.oszk.hu/00100/00143/00001/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1990_5-6_406-408.pdf (Utolsó elérés: 2024.06.04.)
- ¹⁹ Pogány, Gy. (1996) „... több program ma már nem időszerű: Beszélgetés Ferenczy Endrével”, Könyvtári Levelező/lap, 8(1), p. 17–18.
- ²⁰ Zoltán, D. et. al. (1987) *Társadalomtudományi Közlemények*, 4. kötet, Kossuth Könyvkiadó Vállalat, Budapest
- ²¹ Zoltán, D. et. al. (1987) *Társadalomtudományi Közlemények*, 4. kötet, Kossuth Könyvkiadó Vállalat, Budapest. Idézet szöveg: p. 599.
- ²² Révész, S. (1997) *Aczél és korunk*, 2. kiadás, Sík Kiadó, Budapest. ISBN: 9638552034
- ²³ Ferenczy, E. (2005) „Nincs új a nap alatt” avagy: gondolatok sokadszor a retrospektív magyar nemzeti sajtóbibliográfiáról. In: Hangódi, Á., Ládli, L. (2005) *Emlékkötet Szabó Sándor 70. születésnapjára*. ELTE BTK IKI Főiskolai Könyvtár – Informatikai Központ, Budapest, p. 47–56.

